

Autobiographical spirit in the characters of Jack London (especially “Martin Eden”)

Ulugbek KARIMOV¹, Munira KARIMOVA²

Uzbekistan State World Languages University
Uzbekistan International Islamic Academy

ARTICLE INFO

Article history:

Received March 2023
Received in revised form
10 April 2023
Accepted 25 April 2023
Available online
15 May 2023

Keywords:

image creation,
autobiographical factors,
Jack London,
World Literature.

ABSTRACT

The great American publicist, and writer Jack London, who founded his own school of creativity in world literature, whose masterpieces are read without fail, based his image and life path on the image of Martin Eden in particular. While reading the work, we get to know, learn, and talk to Jack London through the image of Martin, and after reading the work, the writer becomes our closest friend. In this article, these autobiographical factors were analyzed and studied with examples.

2181-3701/© 2023 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol1-iss3-pp40-44>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Jek London obrazlari (xususan, “Martin Iden”)da avtobiografik ruhiyat

Kalit so'zlar:

obraz yaratish,
avtobiografik omillar,
Jek London,
jahon adabiyoti.

ANNOTATSIYA

Jahon adabiyotida o'ziga xos ijod maktabiga asos solgan, durdona asarlari qo'ldan qo'ymay o'qiladigan amerikalik buyuk publitsist, yozuvchi Jek London obraz yaratishda, xususan, Martin Iden obrazida, o'z timsoli, hayot yo'lini asos qilib olganki, asarni o'qish davomida Martin qiyofasi orqali Jek Londonni taniymiz, o'rganamiz, hamsuhbat bo'lamiz, asarni o'qib bo'lgach esa yozuvchi eng yaqin qadrdomimizga aylanadi. Ushbu maqolada aynan shu avtobiografik omillar tahlil ostiga olindi va misollar bilan dalillab o'rganildi.

¹ PhD in Philological Science, Associate Professor, Uzbekistan State World Languages University. Tashkent, Uzbekistan. E-mail: u.n.karimov@gmail.com

² Teacher, Uzbekistan International Islamic Academy. Tashkent, Uzbekistan. E-mail: m.a.karimova@gmail.com

Автобиографичность персонажей Джека Лондона (особенно «Мартина Идена»)

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

создание образа,
автобиографические
факторы,
Джек Лондон,
Мировая литература.

Великий американский публицист, писатель Джек Лондон, основавший уникальную школу творчества в мировой литературе, чьи шедевры читаются непременно. При создании персонажа, особенно в образе Мартина Идена, Джек Лондон исходил из его образа, его жизненного пути, так что, читая произведение, мы знакомимся с Джеком Лондоном через образ Мартина, узнаем, разговариваем с ним, и после прочтения этого произведения писатель становится нашим самым близким другом. В данной статье эти автобиографические факторы были проанализированы и изучены на примерах.

“Buyuk ishlar buyuk qiyinchiliklarsiz bo‘lmaydi” (Volter). Haq gap. Tarixning, bugungi kunning buyuk siymolari yo‘lida uchragan qarshiliklar, muammo va qiyinchiliklar ularning matonatli shaxs darajasiga yetishishida yetakchi omil bo‘lgan.

Jahon adabiyotida o‘ziga xos ijod maktabiga asos solgan, durdona asarlari qo‘ldan qo‘ymay o‘qiladigan amerikalik buyuk publitsist, yozuvchi Jek Londonning bolaligi nihoyatda og‘ir kechgan, u bolalikning beg‘amlilari, sho‘xlik-shodliklarini bilmay ulg‘aygan. Jek 1876-yilning 12-yanvarida San-Fransiskoda dunyoga kelganida otasi oilani tark etgan, oila yetishmovchilikda yashardi. Bo‘lajak adib maktab yoshiga yetgach, tungi soat uchdan boshlab ko‘cha-ko‘yda tongi gazetalarni sotar, uyga qaytib nonushta qilishga ham ulgurmay to‘ppa-to‘g‘ri maktabga jo‘nardi. Darslari tugashi bilan kechki gazetalarni tarqatishga majbur edi. Bu haqda avtobiografik asari “Martin Iden”da shunday izohlaydi: *“Ko‘cha boshida bir qavatli g‘ishtli imorat bo‘lib, u yerdan “Axborot” gazetasining kunduzgi sonlarini bosadigan mashinalarning bir me‘yordagi g‘uvillashi eshitilib turardi. U paytda Martin 11 da, Moy Qovoq esa 13 da edi... soat chorak kam to‘rtida bosmaxona darvozasi ochildi, hamma bolalar “gur” etib gazeta olgani otilishdi”*. Shuningdek, bolalikning beorom yillarini eslab u shunday yozgandi: *“Ishlab topgan har bir sentimni zudlik bilan uyga olib kelardim. Maktabda esa boshim, oyog‘im va egnimdagi kiyim-kechagim abgorligidan doim uyalardim... shanba kunlari muz tashirdim, yakshanbada esa, mast-alas o‘yinchilar uchun sharlarni o‘rnatardim”*.

Mana shunday qiyin sharoitda ham Jek mutolaaga vaqt topar, o‘qishga qiziqishi, adabiyotga mehri yuqoriligi tufayli mahalliy gazetalarda chop etilgan xabarlar, maqolalar, roman va povestlarni muntazam o‘qib borishni kanda qilmasdi. Shahar jamoat kutubxonasi haqida xabar topganda uning quvonchi ichiga sig‘maydi, tezda bu ziyo maskaniga a‘zo bo‘ladi. Uning kitoblarni sevishi, aqliy borlig‘ining asosi deb bilishini “Martin Iden” da ham aks ettiradi: *“... U Oklend va Berkley kutubxonalarida bir necha soatlab qolib ketardi; u yerda Martin o‘z nomiga, Gertruda, Merien va hatto Jimning ham nomiga yozilib qo‘ygan edi. Martin shu to‘rttala obunachi nomiga birtalay kitob oldi, endi uning hujrasida har kuni kechasi tong otguncha chiroq o‘chmaydigan bo‘ldi...”* (Martin Iden, 50-bet).

Boshlang‘ich ta‘limni tugatgach, Jek konserva fabrikasiga oddiy ishchi bo‘lib ishga kiradi. Umuman, hayoti davomida oilasini ta‘minlash uchun uning qo‘l urmagan ishi qolmaydi. Baliq ovlaydigan kemaga dengizchi bo‘lib yollanadi, oltin izlovchilar bilan

hamkorlik qiladi, hatto kirxonada terga botib ishlaydi. Shunday mashaqqatli kunlarda ham u imkon topib kitob o'qir, mutolaani kanda qilmasdi. Ammo kitoblarni shunchaki o'qimas, balki ularni uqishga, mag'zini chaqishga urinar, shu tariqa badiiy adabiyot haqida tasavvurini boyitib borardi. Umr so'qmoqlarida boshidan kechirgan bu sermashaqqatlarni "Martin Iden" da Martin obrazining aynan hayot yo'li etib tasvirlaydi. Asar boshida Martin dengizda oylab yuradigan kemalarda ishlaydigan matros deb tanishtirilsa, asar davomida uning yashab qolish uchun majburan yana bir qator ishlarda ishlaganini ko'ramiz. *"-Ish qidirib yuribsanmi?- deb so'radi u Martindan. – Qanaqa ishni bilasan? – Har qanday og'ir ish qo'limdan keladi: dengizchilikni bilaman, mashinkada yozaman, ... – xullas, to'g'ri kelgan hamma ishni qila olaman... – kirxonada ishlash uchun o'zimga yordamchi axtaryapman ... Lekin ish juda og'ir, – deb qo'shib qo'ydi Jo. Martin yengi ostidan turtib turgan mushaklarini siladi, – men ishdan qo'rqmayman"* (Martin Iden, 178-bet); *"Martin qattiq charchaganini xis qildi va o'n to'rt soat muttasil oyoqda tik turib ishlaganini unitib, charchaganidan taajjublandi! U soat qo'ng'irog'ini oltiga to'g'rilab qo'ydi-da, uyquga besh soat ajratib, soat birgacha o'qimoqchi bo'ldi"* (183-bet). Turmushning zalvorli mushtlarini bolaligidanoq totgan, mexnatda toblangan adib adabiyot olamiga, umuman, o'z davri adabiy muhitiga kirish, unda o'z o'rnini topish uni kurashishga, sabr – bardosh bilan ijod qilishga undaydi. Mashaqqatli urinishlar oxir-oqibat o'z mevasini beradi. Nihoyat "Overland Mansli" jurnalida uning hikoyasi bosiladi. Bu uning matbuotda chop etilgan birinchi hikoyasi edi. Jek jurnalni do'kon vitrinasida ko'rib uzoq tikilib qoladi, chunki uni sotib olishga qurbi yetmasdi. Shunda u bir tanishidan o'n tsent qarz olib, o'zi uchun bebaho bo'lgan o'sha jurnalni xarid qiladi. Shu tariqa adabiyot dunyosi Jek Londonga o'z eshiklarini ochadi. Garchi uning maqolalari, feleton, pamflet, hikoyalari, keyinroq romanlari chop etila boshlagan bo'lsada, tahririyatlardan oladigan arzimagan qalam haqi tirikchiligini ta'minlashga yetmas, biroq bu ham uni yozishdan, yozuvchi bo'lish maqsadidan qaytara olmas edi. Martinda bu hol shunday bayon etiladi: *"Mana nihoyat, Martin tamomila mushkul ahvolga tushib qolgan paytda to'satdan nashriyot mashinasining yurishi o'zgardi. Yo uning bironta murvati o'rnidan chiqib ketgan, yo unchalik yaxshi moylanmagan bo'lsa kerak, har holda, kunlarning birida ertalab pochta muhrlangan kichkina bir konvert olib kelib berdi. Martinning ko'zi konvertning bir chekkasidagi "Transkontinental oylik jurnal"ining shtampiga tushdi. Uning yuragi o'ynab, keyin bo'shashib ketdi, tizzalari qalt-qalt qilib titray boshladi. U o'z xonasiga kirib, qo'lidagi ochilmagan konvert bilan karavotiga o'tirdi, shu payt odamlarning quvonchli xabardan qanday o'lishlarini juda aniq tasavvur qildi"*(Marti Iden, 265-bet). Ammo dastlab ijod mahsullarining qiymati juda arzon garov baholanar va bu Martinning tinkasini quritardi: *"Ruf ancha vaqtgacha sukut saqlab o'tirdi, nihoyat,... – juda go'zal she'rlar, – dedi u. – Ha, albatta, ular juda go'zal. Ammo siz ular uchun pul ololmaysizda. Ya'ni, nima demoqchi bo'lganimni tushunyapsiz, – dedi qiz yolvoruvchi ohangda. – Bu she'rlaringizning hayotda hech qanday qimmatini yo'q. buning boisi nimada ekanligini bilmayman, balki ayb talab shartlaridadir, lekin siz asarlaringiz orqasidan kun ko'ra olmaysiz"* (Martin Iden, 329-bet).

Adib ijodiga xos jo'shqinlik, hayotiylik, qahramonlari xarakteridagi shijoat, yashash uchun kurashishdek fazilatlar uning aynan o'zining fe'l-atvoridan kelib chiqqan. Ayrim asarlari haqida aytilgan ayovsiz tanqidlar, ijod yo'lida duch kelgan baland-pastliklar ham, xuddi bolalik, o'smirlik chog'ida yelkasiga tushgan turmush mushtlari kabi Jek Londonni Amerika adabiyotining mumtoz adiblari qatoridan joy olishida o'ziga xos omil bo'ldi.

Shuni aytish joizki, London birgina asar yozish bilan butun dunyoda shuhrat qozongan va katta mablag' ishlagan birinchi yozuvchilardandir. London asarlari boshqa tillarga eng ko'p tarjima qilingan Amerikalik yozuvchilardan biridir.

Jek London o'z hikoyalarida tanti, jasur, olijanob, sevgi bobida vafodor, do'stlikda beg'araz, erkparvar kishilarni kuylaydi. Hikoyalarida aytilishicha, chin inson – bu mehnatni sevuvchi, yo'lida uchragan qiyinchilik va g'ovlarni yengib o'tishga tayyor kishidir.

Kichik janr ustalaridan farqli o'laroq Jek London o'z hikoyalarida qahramonlarini olis, kimsasiz o'lkalarga "tashlaydi", ularni yolg'izlikda, ochlikda, og'ir turmush sharoitlarida haqiqiy insoniylik sinovidan o'tkazadi, xudbinona intilishlar shaxsni qanday fojiaiy ahvolga olib borishi mumkinligini real tasvirlarda ko'rsatadi. "Intiho", "Oltin dara", "Hayotga muhabbat", "Bir kunlik qo'nalg'a", "Lahm go'sht" bunga yorqin misoldir. Yohud, avtobiografik asar qahramoni Martin Iden ham og'ir turmush sharoitiga muhtalo etiladi: *"Beshinchi hafta, uning ketidan oltinchi hafta o'tdi. Martin esa hamon mashina singari ishlardi, faqat qalbining eng teran yeridagina allaqanday kichkinagina uchqun bor ediki, u har hafta oxirida velosipedda bir yuz qirq mil keladigan masofani bosib o'tishga majbur etardi. Lekin bu dam olish emas edi... Biroq keyingi shanba kuni u qaqqshagan a'zoyi badanidagi horg'inlikni undan ham kuchliroq horg'inlik bilan bartaraf qilish uchun yana velosipedda yetmish mil yo'l bosdi... U hali go'sht yeydigan darajada boy emas edi, shuning uchun to orziqib kutilgan chek yetib kelguncha, bir amallab ochin – to'qin kun kechirib yurdi"* (Martin Iden, 167, 244-betlar).

O'zbek durdona hikoyalari muallifi bo'lmish Shukur Xolmirzayevning ta'biri bilan aytganda, "Jek Londonning hikoyalaridagi qahramonlar qo'rroq va botirga, to'g'rirog'i, kuchli va kuchsizga bo'linadi", misol uchun, "The son of night" (Tun farzandi) hikoyasidagi bosh qahramon Lusi hayotida duch kelgan barcha qiyinchiliklarni yengib o'tib, qizil tanlilarning "itoat etish kerak bo'lgan" sardoriga aylansa, Trifden jur'atsizligi bois, Lusiga bo'lgan muhabbatini izhor etolmaydi va bir umr afsus – nadomatda yashaydi (*Kitob dunyosi, 2014*). Yoki, benazir kuch-quvvat, metn-iroda sohibi Martin maqsadi yo'lida tinimsiz kurashsa, Ruf esa avvaliga osongina undan voz kechadi.

Ha, Jek Londonning hikoyalarida murakkab g'ayrimantiqiylik yetakchi. Bir kitobxon aytganidek, Jek Londonning hikoyalari hazmi oson asarlar emas. Vaholanki, ular sodda, tushunarli tilda yozilgan bo'lsada, hikoyalar chuqur falsafiylik ila sug'orilgan. Shunday ham bo'ladiki, asarlarini o'qigan chog'imizda ulardagi qahramonlarga qo'shilib och qolamiz, sovqotamiz, ufurib turgan dengiz to'fonlari-yu, musaffo havosini xis etamiz, oxirida esa hatto aniq bir xulosaga kelolmaymiz, asar uni yana qayta o'qib chiqishga undaydi.

O'n olti yillik sermahsul ijodi davomida hayotni, yengilmaslikni, kurashni madh etib kelgan buyuk yozuvchi qirq yoshida vafot etadi. Mashhur adibning o'limiga bir necha xil sabablar ko'rsatiladi, ammo ko'plab manbalarda, asosan, u 1916-yil 22-noyabrda yarim tunda ko'p miqdorda uyqu dorini ichgan holda o'z joniga qasd qilganligi aytiladi. Balki, u o'z asarlaridagi xudkushlik ("Martin Iden") bilan o'z taqdiriga hukm o'qigandir. Ehtimol, qahramonlari kabi u ham isyon qilmoqchi bo'lgandir. Nima bo'lgan taqdirda ham Jek London inson edi va asarlari orqali inson har qanday vaziyatda o'zligini yo'qotmasligi kerakligini uqtirib kelmoqda. Buyuk yozuvchi o'zi haqida shunday xulosalaydi: *"I would rather be ashes than dust. I would rather that my spark should burn out in a brilliant blaze than it should be stifled by dry-rot. I would rather be a superb meteor, every atom of me in magnificent glow, than a sleepy and permanent planet. The proper function of man is to live, not to exist. I shall not waste my days in trying to prolong*

them. I shall use my time”. ~Jack London, 1916. (Men chang bo'lgandan kul bo'lishni afzal ko'raman. Men chirmoqlar meni bo'g'ib yotgandan ko'ra uchqunim gavhar alangada yonib tugashini afzal ko'raman. Men doimo tinch va sokin sayyoradan ko'ra zo'r meteorit bo'lishni, mendagi har bir atom ajoyib tarzda yashnab turishini afzal ko'raman. Insonning chin ma'nodagi funksiyasi – bu yashash, mavjud bo'lish emas. Men kunlarimni shularning muddatini uzaytirish uchun sarfetmayman. Men o'z umrimdan foydalanaman).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. London J. Martin Iden. T.: G'afur G'ulom, 1968, 141-bet.
2. Otaboyeva M. Turmushning mushtlari pishitgan adib. T.: “Hurriyat” gazetasi 2012-yil, 19-dekabr.
3. Saidmurodov S. Hikoyanavis Jek London. T.: “Kitob dunyosi” gazetasi 2014-yil, 12-noyabr.
4. James B.A. Martin Eden and the education of Henry Adams. The advent of existentialism in American literature. USA: Universe, 2006. 189p.
5. Jo'rayeva F.Y. Tipologik obrazlarning qiyosiy taxlili (L.Tolstoy, X.To'xtaboyev asarlari misolida), nom. Diss. Toshkent, 2000.
6. Karimov H.U. “Tarixiy shaxs va badiiy obraz”, nom. Diss. T.: 1999.